

Izložba „*Memento mori*. Arheološka istraživanja salonitanske Zapadne nekropole na Zaobilaznici 1986–1987.”

Prikaz izložbe

Dana 21. veljače 2024. godine, na posljednji dan rimskih pogrebnih svečanosti Parentalija, uz note glazbe filma *Gladijator*, svečano je otvorena izložba „*Memento mori*. Arheološka istraživanja salonitanske Zapadne nekropole na Zaobilaznici 1986–1987.” u Arheološkom muzeju u Splitu. O interesu splitske javnosti, a i one šire, govori i činjenica da je otvorenju prisustvovalo oko 500 ljudi.

Na izložbi su javnosti predstavljeni rezultati istraživanja na Zaobilaznici, koja su trajala od 20. listopada 1986. do 13. studenog 1987. godine, a istražen je manji dio nekropole unutar grada te veći dio uz antičku prometnicu prema Traguriju, današnjem Trogiru. Pri istraživanjima otkriveno je 615 grobova te preko 10000 predmeta. Ovom je izložbom javnosti predstavljeno 1200 predmeta iz 61 groba, odnosno 32 paljevinskih te 29 kosturnih ukopa. Za koncept izložbe zaslužne su Jagoda Mardešić i Vesna Matić, a autori su izložbe Zrinka Buljević, Katarina Jovanović Eterović, Jagoda Mardešić, Josipa Marić, Ana Marinović, Vesna Matić, Nino Švonja te Ema Višić-Ljubić. Izložba je realizirana sredstvima Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske.

Izložba je konceptualno podijeljena na dva dijela. Jedan je dio posvećen povijesti istraživanja Zapadne nekropole s naglaskom na zaštitna istraživanja iz 1986. i 1987.

godine. Naznačeni su svi sudionici istraživanja na Zaobilaznici, teški uvjeti pod kojima su se istraživanja provodila te medijska popraćenost radova. Ostatak je izložbe posvećen

Slika 1: Izgled izložbe (snimila: J. Mariani)

ukopima, odnosno predmetima pronađenim u grobovima Zapadne nekropole.

Pri ulasku u zgradu Muzeja posjetitelji prolaze puteljkom uz koji se nalaze nadgrobni spomenici, imitirajući tako ulazak u Salonu kroz zapadna gradska vrata. Pred samim ulazom u Muzej postavljena su dva sarkofaga: sarkofag Erota u berbi grožđa te sarkofag Atije Valerije, jedan od rijetkih neopljačkanih primjera, čiji su prilozi također izloženi.

Predmeti su izloženi kao grobne cjeline, a uz svaku je cjelinu donesen kratak opis ukopa, podaci o pronađenim predmetima te njihova svakodnevna i zagrobna funkcija. Uz tekst se nalazi i crtež ukopa s naznačenim položajima nalaza te ostataka pokojnika u trenutku otkrivanja. Za nekoliko su paljevinskih ukopa u blizini vitrine s predmetima izložene i kamene urne u kojima su se nalazili. Grobne cjeline izložene su kronološki, od najstarijeg paljevinskog ukopa iz prve polovine 1. st. do skeletnog ukopa u amfori s kraja 4., odnosno početka 5. st. Neke su cjeline tematski povezane te ih prate informativni tekstovi koji javnosti približavaju određene aspekte rimskog svakodnevnog, ali i zagrobnog života. Tako posjetitelji mogu saznati više o samim predmetima i njihovoj uporabi, ali i o magiji, pogrebnim običajima te tipovima ukopa na salonitanskim nekropolama. Zanimljivo je da velika količina predmeta ima magijska svojstva ili se na neki način mogu povezati s rimskim praznovjerenjem.

Javnosti je predstavljen šaroliki izbor predmeta koje su Salonitanci prilagali u grobove. Izloženi su razni predmeti za igru (lutka izrađena od kosti, žetoni i kockice), pribor za tkanje (igle, pršljenovi, vretena i preslice), medicinsko-kozmetički pribor (koštane špatule i ukosnice, češljevi, zrcala, brončane i koštane kutijice) i apotropejski predmeti (krepundija, privjesci, amuleti i bule). Mogu se vidjeti i ostali predmeti poput udica, britvi, jantarnih figura, staklenog i keramičkog posuđa, svjetiljki, ključeva te raznolikog nakita izrađenog od zlata, srebra, bronce, željeza, gagata, jantara i drugih materijala. Osim predmeta koji su služili kao prilozi, izloženi su i oni koji su sačinjavali sam grob, poput kamenih i staklenih urni, čavala, amfora, nadgrobni spomenika te ogradnih stupića grobnih parcela.

Iako je inventar izloženih predmeta bogat i raznolik te je svaki predmet vrijedan pažnje, nekoliko se predmeta posebno ističe. Jedan je takav predmet model broda izrađen od zelenog stakla, pronađen u ženskom ili dječjem grobu (G 348). Model prikazuje rimski trgovački brod *celox* te predstavlja rijedak nalaz. Na čitavom teritoriju nekadašnjeg Rimskog Carstva otkriveno ih je još samo pet.

Sljedeći predmet je jantarni prsten s psićem u kruni iz 2. st, pronađen u grobu 226. Prsten ima pomični poklopac ispod kojeg se nalazi minijatura psića koji spava. Vjerojatno je imao ulogu amuleta, s obzirom na to da se kroz povijest vjerovalo da jantar ima magijska svojstva, a možda je i uspomena na ljubimca, koji čuva pokojnika ili pokojnicu čak i u smrti.

Slika 2: Predmeti iz groba 348, 3. st. (snimila: J. Mariani)

Slika 3: Prsten s uspavanim psićem, jantar, grob 226, 2. st. (snimila: J. Mariani)

Prethodno spomenuti sarkofag Atije Valerije jedan je od rijetkih primjera sarkofaga koji je do otkrića ostao netaknut. U mramornom su sarkofagu u 3. st. sahranjeni Atija Valerija i njen suprug Valerije Dinent. U sklopu izložbe nalazi se i komplet zlatnog nakita pokojnice koji se sastojao od jednog para naušnica u obliku šesterolatičnog cvijeta od bisernih perli, tri ogrlice tipa *hormoi*, jednog prstena s opalom te para zlatnih aplika u obliku školjke. Uz nakit Atije Valerije izloženi su i ostali prilozci sarkofaga.

Osim o grobnim prilozima, posjetitelji mogu saznati nešto više o samim ljudima koji su bili

sahranjeni na ovoj nekropoli. Predstavljani su rezultati antropoloških analiza te facijalne rekonstrukcije četiri pokojnika, jedne odrasle ženske osobe i troje djece.

Atraktivnim nalazima, zanimljivim vizualima te edukativnim tekstovima javnosti su na upečatljiv način predstavljani pogrebni običaji Salonitanaca. Posjetitelji dobivaju uvid u smrt, ali i život antičkih stanovnika Salone, odnosno u ulogu

Slika 4: Prilozi iz sarkofaga Atije Valerije, 3. st. (snimila: J. Mariani)

određenih predmeta u njihovom svakodnevnom i zagrobnom životu, ali i njihovu vrijednost pokojnicima, kojima su trebali olakšati prelazak u podzemni svijet. Osim kulturnog i znanstvenog značaja ove izložbe, važno je spomenuti i značaj koji ona ima za stanovnike tog područja koji su pratili događaje vezane uz sama istraživanja te, nakon gotovo 40 godina, napokon mogu vidjeti njihove rezultate i svrhu. Izložba će javnosti biti otvorena narednih godinu dana, a u planu je i objava kataloga izložbe.

Jelena Mariani